

Apostoliske notarien Olof Nilsson, kyrkoherde i Tillinge i Uppsala stift, utfärdar ett notarialinstrument om rannsakingar rörande gränsdragningen mellan Uppsala och Åbo stift. Den 1/8 (1374) i en by kallad "Pirte" i Luleå kyrkas socken i Norrbotten, Uppsala stift, inställde sig Olof "Quedinger" och Andor, sockenbor i Piteå kapell i samma stift och prosteri, inför ärkebiskop Birger (Gregersson) i närvaro av utfärdaren och nedanstående vittnen, för att vittna om den gränsdragning som sedan gammalt gällt mellan Uppsala och Åbo stift. Olof, som blev utfrågad av utfärdaren, vittnade först att de gamla rämärkena mellan stiftet gått vid en liten ö vid utloppet mitt i en älv, som på folkspråket kallas Ule, där gränsen utmärks av en hög med stenar, och att det sedan gammalt funnits en muntlig tradition rörande detta bland alla invånare i Hälsingland och Norrbotten. Andor, sockenbo och kyrkvärd i Piteå som sedan utfrågades, sade sig inte ha sett rämärkena men hävdade att han hört av äldre personer allt det som föregående vittne intygat. Närvarande vittnen vid nämnda vittnesmål var kyrkoherdarna Torsten i Nätra och Johan i Skellefteå.

Vidare den 21/8 samma år inställde sig en viss Sigurd i Klappsta i prästgården i Luleå, i närvaro av utfärdaren, herr Andreas, prost i Jämtland, och andra trovärdiga vittnen, varvid Sigurd sade att riddaren Nils Abjörnsson, lagmannen Johan Krok och herr Torsten Styrbjörnsson förnyat nämnda rämärken, belägna på en ö i Ule älv mellan Hälsingland och Finland. Uppgiften hade han från sin son Herse som medföljde herr Torsten (Styrbjörnsson) på genomresa i detta ärende.

Vidare den 1/10 samma år, i en hamn kallad "Hernösundh" i Härnö socken i Ångermanland i närvaro av utfärdaren och nedanstående vittnen, inställde sig Nils Petersson från Utнас, sockenbo i Styrnäs, vilken utfrågades och tillstod att han varit närvarande och sett nämnda rämärken i Ule älv när de blivit förnyade av herr Torsten Styrbjörnsson, då fogde i Hälsingland. Han sade sig personligen ha hört att framlidne herr Hemming, tidigare biskop i Åbo, erkänt och intygat inför framlidne ärkebiskop Hemming i Uppsala, att allt som han å sitt ämbetes vägnar utträttat i Norrbotten, antingen i fråga om konfirmation eller välsignande av kyrkogårdar, hade han gjort såsom en tjänst åt Uppsalakyrkan och till en lättnad för ärkebiskopen. Han sade även att det står skrivet i Hälsingelagen att Hälsinglands rågång börjar i Ule träsk och går utmed Ysma femton sjömil. Närvarande vittnen var välboren man Finvid Finvidsson samt kyrkoherdarna herr Torsten i Nätra och herr Johan i Nordingrå.

Vidare den 17/10 samma år, ungefär vid första timmen, inställde sig skälig man Johan Lång, sockenbo i Norrala, i en hamn kallad "Swartasundh" i Norrala socken, Bollnäs prosteri, i närvaro av utfärdaren och nedanstående vittnen och efter att ha utfrågats av utfärdaren erkände han för det första att han varit skeppare på ärkebiskop Hemmings skepp när denne färdades till Torneå i Norrbotten; för det andra sade han att ärkebiskop Hemming i Uppsala och biskop Hemming i Åbo sammanträffat en torsdag i en hamn kallad "Kompanasundh" mellan Luleå och Torneå kyrkor, för att underhandla om rämärkena; för det tredje sade han sig ha hört att biskop Hemming i Åbo tydligt erkänt inför ärkebiskopen att han förrättat konfirmation och välsignat kyrkogården i Torneå i ärkebiskopens och Uppsalakyrkans namn och inte i sitt eget eller Åbokyrkans, om vilket Åbobiskopen då gav sitt öppna brev till ärkebiskopen; för det fjärde sade han att ärkebiskop Hemming vid detta tillfälle i Torneå döpte cirka 20 personer, såväl lappar som kareler boende i Uleå, Kemi och Simo, i ett stort kar som särskilt för detta ändamål burits in i kapellet i Torneå, medan folket stod utanför; för det femte sade han att herr Torsten Styrbjörnsson, då fogde i Hälsingland, följde med ärkebiskopen och att han tillsammans med de övriga från Hälsingland för över till Ule älv för att förnya de tidigare uppsatta rämärkena och därefter återvände till ärkebiskopen i Torneå; för det sjätte sade han att rämärkena mellan Uppsala och Åbo stift varit uppsatta i Ule älv, i överensstämmelse med den allmänna mening som råder bland invånarna i Hälsingland. Närvarande vittnen var kyrkoherdarna herr Mathias, prost i Bollnäs, och herr Mathias i Norrala samt lekmannen Tomas i Växsjö (i Bollnäs socken).

Eftersom Olof Nilsson varit förhindrad att själv skriva notarialinstrumentet har han låtit Anders Björnsson göra detta, varefter utfärdaren signerar med sitt sedvanliga märke.

Avskrifter: [A] i Registrum eccl. Aboensis, hs A 10 (förr A 25), fol. 13r-v, Sv. Riksarkivet (faksimil 1952, s. 53 f.); [B] i Skoklosters Codex Aboensis, fol. 51v-53r, Sv. Riksarkivet (faksimil 1952, s. 104-107).

Tryckt: [C] J. Peringskiöld, Monumenta Uplandica (1710), s. 3-5 (efter nu försvunnet original med notariatsmärket avbildat); REA nr 230 (i nytryck 1996; efter hs A 10); Jämtlands och Härjedalens diplomatarium I, nr 107 (efter hs A 10; med översättning till modern svenska).

Regest: FMU nr 834.

Om brevet innehåll se N. Ahnlund i HT 1920, s. 214 f.; om ortnamnet "Hernösundh" se J. Nordlander i Namn och bygd 1914, s. 313 not 2; för "Kompanasundh" och "Pirte" se även N. Ahnlund, a.a., s. 220-222. Angående "Swartasundh" se referenser vid föregående nr 8665.

Angående det uppenbarligen ur minnet felaktigt citerade avsnittet ur Hälsingelagen, se not 1-1 nedan samt DS nr 8660 ovan med not 1-1.

Om den kyrkliga organisationen av det berörda området se S. I. Olofsson, Övre Norrlands medeltid (i Övre Norrlands historia, 1962), s. 156 f.; T. Wallerström, Norrbotten, Sverige och medeltiden, del 1 (1995), s. 42 (fig. 8), s. 52 f. och beträffande Luleå särskilt s. 92.

Om förnyandet av råmärkena i mitten av 1340-talet se S. I. Olofsson, a.a., s. 181 f.

Om Johan Lång se M. Mogren, Faxeholm i maktens landskap (2000), s. 121 med not 60.

Jfr DS nr 8660 och 8665.

Det förefaller som om *C* baserats på annan förlaga än *A* och *B* och på flera punkter har goda läsarter. Texten har här därför etablerats utifrån en jämförelse av dessa båda grenar av texttraditionen, varvid stavningen följer *A*.

In nomine Dominj amen. Anno a natiuitate Eiusdem ^a-millesimo trecentesimo lxx quarto, ^{-a} jndiccione duodecima, ^b pontificatus ^c-sanctissimi in Christo ^{-c} patris et domini, domini Gregorij, digna Dei prouidencia pape xi anno quarto. Nouerint vniuersi presentes pariter et futuri hoc presens publicum instrvmentum lecturi sev audituri, quod venerabili in Christo patre et domino, domino Birgero, Dei gracia archiepiscopo Vpsalensi, constituto prima die ^d mensis Augusti in parrochia ecclesie Lulaa ^e in Norrabutn ^f apud opidum quoddam vocatum Pirte ^g sue dyocesis Vpsalensis in presencia mej notarii et testium ^h subscriptorum personaliter existentes ibidem viri discreti Olaus ⁱ dictus Quedinger ^j et Antorus, parrochiani capelle Pyto ^k eiusdem dyocesis et contracte, prestitio ^l eorum iuramento ad sancta Dei ewangelia de veritate dicenda in quantum scirent de et super limitibus, qui olim ^m Vpsalensis et Aboensis dyocesis ⁿ fines concernunt, deposuerunt singillatim ^o isto modo: Deposuit jtaque primum idem Olaus ^p interrogatus ^q per me notarium, quod limites antiqui inter dictas ^r dyocesces sunt et fuerant ^s ab antiquo in quadam modica insula situata circa finem et in medio uel quasi cuiusdam fluminis, dicti wlgariter Vla, ^t vbi dicti limites per quendam magnum aceruum seu ^u cumulum lapidum sunt distincti et quod de premissis omnibus et singulis apud omnes Helsingiam ^v et Norrabotn ^x inhabitantes est et ^y ab antiquo fuerat vox et fama. Antorus quoque predictus dicte capelle Pyto ^z parrochianus et tutor iuratus et interrogatus, vt predicatur, super eodem deposuit et dixit se non vidisse limites predictos sed ab antiquioribus audiuisse ^{aa} omnia et singula, sicut superior testis deposuit ^{ab} in premissis. ^{ac}-Actum anno, die et loco, jndiccione et pontificatu ^{ac} quibus supra, presentibus honorabilibus ^{ad} viris dominis Torstano ^{ae} de Nætra ^{af} et Johanne de Skellepte ^{ag} ecclesiarum rectoribus, testibus ad premissa vocatis pariter et rogatis.

Jtem anno, jndiccione, pontificatu premissis, ^{ah}-vicesima prima ^{ah} die mensis Augusti, in fundo presbiteralij dicte ecclesie Lulaa ^{ai} in presencia mei notarii supradicti, presentibus eciam honorabili domino Andrea preposito in Jæmptia et aliis fidedignis, constitutus quidam Sigurdus ^{aj} de Glappastadom ^{ak} iuratus et interrogatus dixit de limitibus supradictis, quod dominus Nicolaus Æbiornæson ^{al} miles et Johannes Kroker ^{am} legifer ac ^{an} dominus Torstanus ^{ao} Storbiornason ^{ap} renouarunt prefatos limites, vocatos raamerke, ^{aq} qui inter Helsingenses ^{ar} et Finlandenses ^{as} in quadam insula sita in Vlaa ^{at} appositi ^{au} dinoscuntur. Confessus tamen fuit se hoc habere ex informacione ^{av}-et relatu ^{av} filij sui dicti Hersa, ^{ax} qui in comitiua fuit ^{ay} cum supradicto domino Torstano ^{az} illac super huiusmodi negocio transeunte.

Post hoc ^{ba} anno quo supra, jndiccione xiiij, prima die mensis Octobris, in portu quodam dicto Hernøsundh parrochie Hernø in Angermannia, jn presencia mej supradicti notarii ac testium, qui sequuntur, constitutus Nicolaus Pederson ^{bb} de Vtnæs ^{bc} parrochianus in Styrænæs, ^{bd} iuratus et interrogatus asseruit se presentem fuisse et vidisse limites, dictos raamærk, ^{be} in Wlaa, ^{bf} quando renouati fuerunt ^{bg} per dominum Torstanum ^{bh} Storbyornæson, ^{bi} tunc aduocatum Helsingie; dixitque se personaliter audiuisse, quod ffelicis recordacionis dominus Hemingus, ^{bj} olim episcopus Aboensis, confessus fuit et veraciter recognouit coram venerabili patre domino Hemingo, ^{bk} Dei gracia quondam Vpsalensi

archiepiscopo bone memorie, omnia quecumque de^{bl} suo officio aliquando exercuerat^{bm} et impenderat^{bn} in Norrabuthn^{bo} siue confirmando siue cimiteria benedicendo se fecisse in seruicium *Vpsalensis* ecclesie et ipsius dominij archiepiscopi releuamen; dixitque verba ista sensualiter scripta esse et contineri in libro legum^{bp} terre Helsingonie: ¹-Swa æra^{bq} Helsinga raa som byrias^{br} i ^{bs}-Vla træske^{bs} ok^{bt} ledher^{bu} epter^{bv} Isma^{bx} fempten^{by} vikna^{bz} langan.⁻¹ Actum anno, die, loco predictis,^{ca} presentibus nobili viro Finwido^{cb} Findwisson^{cc} et^{cd} viris discretis dominis Torstano^{ce} de Nætra^{cf} ac Johanne de Nordungaradh,^{cg} ecclesiarum curatis ad premissa testibus vocatis pariter et rogatis.

Preterea sub anno, quo supra, jndiccione et pontificatu inmediate premissis, xvij die mensis Octobris, hora prima uel quasi, jn mei notarii supradicti^{ch} ac testium subscriptorum presencia, apud portum dictum Swartasundh^{ci} parrochie^{cj} Norrala et prepositure Baldanæs^{ck} constitutus personaliter Joan Langh^{cl} vir discretus, parrochianus dicte ecclesie Norrala,^{cm} iuratus et per me interrogatus super limitibus supradictis confessus fuit primo, quod gubernator extitit nauicule domini Hemingi archiepiscopi predicti, quando versus Torna^{cn} in Norrabotn^{co} se transuexit; 2^o dixit, quod idem dominus Hemingus^{cp} archiepiscopus et dominus Hemingus^{cq} episcopus Aboensis conuenerant^{cr} in portu quodam dicto^{cs} Kompanasundh,^{ct} situato^{cu} inter ecclesias Lulaa^{cv} et Torna,^{cx} in quadam quinta feria tractatum super huiusmodi limitibus habituri; 3^o dixit se audiuisset dictum dominum Hemingum episcopum Aboensem manifeste fateri coram ^{cy}-eodem domino^{-cy} archiepiscopo se confirmasse et cimiterium^{cz} in Tørna^{da} benedixisse nomine et ex parte eiusdem^{db} dominij archiepiscopi et ipsius *Vpsalensis* ecclesie et non suo nomine^{dc} vel^{dd} ecclesie Aboensis, super quo litteras suas patentes^{de} domino archiepiscopo tunc concessit prefatus episcopus Aboensis; quarto dixit, quod idem dominus Hemingus^{df} archiepiscopus^{dg} protunc^{dh} baptizauit in Tørnæ^{di} circa viginti^{dj} personas, tam de Lapponibus quam etiam de Carelis^{dk} habitantibus in Vlaa,^{dl} Kim et Sim,^{dm} in quodam magno dolio infra capellam ipsam Torni ad hoc specialiter apportato, populo foris stante; dixit quinto, quod dominus ^{dn}-Torstanus Storbjornason,^{-dn} tunc aduocatus Helsingie, sequutus fuit protunc eundem dominum archiepiscopum et quod ipse cum aliis de^{do} Helsingia ^{dp}-transiuit versus^{-dp} Uloaa^{dq} pro terminis et limitibus ibidem^{dr} prius positis jnnouandis, qui postmodum in Torna^{ds} ad eundem dominum archiepiscopum est reuersus; sexto quoque dixit limites sev terminos inter ipsas *Vpsalensem* et Aboensem dyocesces in Vlaa^{dt} constitutos esse, sicut apud incolas in Helsingia generaliter extat publica vox^{du} et fama. Acta fuerunt hec, prout narratur superius, presentibus honorabilibus viris dominis Mathia,^{dv} preposito in Baaldanæs^{dx} et Mathia^{dy} in Norralom^{dz} ecclesiarum rectoribus ac Thoma de Vexio layco, testibus ad premissa vocatis specialiter et rogatis.

^{ea}-Et ego Olauus Nicolaj presbiter et curatus ecclesie Tillinge dyocesis *Vpsalensis* in regno Suecie et publicus auctoritate apostolica notarius premissis iuramentj recepcionj, depositionibus, interrogacionibus,^{eb} confessionibus ac dictis dictorum deponencium necnon omnibus aliis et singulis, dum sic fiebant, vna cum testibus supradictis presens interfui et de predictis notam recepi, quam in hanc formam publicam redegii et scribi feci per manum Andree Beronis me impedito, signoque meo consueto signaui et me subscripsi per venerabilem jn Christo patrem dominum Birgerum, diuina miseracione archiepiscopum supradictum, specialiter requisitus et rogatus in fidem et testimonium premissorum.^{-ea}

Rubrik i *A* och *B*: Transsumptum jnstrvmentj super limitibus inter *Vpsalensem* et Aboensem episcopatus; sed testes pro magna parte suspecti habentur. Sed prescripcione huiusmodi instrvmentum infirmatur.

^{a-a} 137quarto B. ^b xii B. ^{c-c} in Christo sanctissimi B. ^d Saknas A, B. ^e Lulo C. ^f Norbotn B. ^g Pyrte C. ^h Så C, testimoniorum A, B. ⁱ Olauus B. ^j Quädhinger C. ^k Pito C. ^l prestite B; *ovanför tillagt prefate med annan band B.* ^m Rättat med annan band B, saknas C. ⁿ Saknas B. ^o sigillatim B. ^p Olavus C. ^q Rättat från interrogatis A. ^r predictas C. ^s fuerunt B. ^t Ulo C. ^u per A, B. ^v Så C, Helsingos A, B. ^x Norbotn B, Norrabutn C. ^y Tillagt över raden och här insignerat B. ^z Pito C.

^{aa} Rättat från annat ord A. ^{ab} Härefter överstruket et dixit se non vidisse A; härefter överstruket et B. ^{ac-ac} Anno, die et loco et pontificatu actum B. ^{ad} honora bilibus utan avstavningsstecken vid radskifte A. ^{ae} Thorstano C. ^{af} Næræ B, Nätro C. ^{ag} Skällopt C. ^{ah-ah} ^{xxi}a B, XXI C. ^{ai} Kyla B, Lulo C. ^{aj} Siwrdus B, Sighurdus C. ^{ak} Gloppastadhom B. ^{al} Æsbiornson B, Abiörnason C. ^{am} Krokæ B. ^{an} ak A. ^{ao} Thorstanus C. ^{ap} Storbiorn B. ^{aq} Ro märke B, ramerke C. ^{ar} Helsingiam C. ^{as} Finlandiam C. ^{at} Rättat från överstruket vl A, Vla B, Uloaa C. ^{au} positi C. ^{av-av} Så C, relatuum A, B. ^{ax} Hærsæ C. ^{ay} Saknas B. ^{az} Thorstano C.

^{ba} hæc C. ^{bb} Pæderon B, Pætaron C. ^{bc} Wtnæs B. ^{bd} Styrenäs C. ^{be} ramærkke B, ramärke C. ^{bf} Vla B, Uloaa C. ^{bg} fuerant A. ^{bh} Thorstanum C. ^{bi} Storbiornson B, Storbiörnason C. ^{bj} Hæmingus C. ^{bk} Hæmingo C. ^{bl} Saknas B. ^{bm} Så C, exercuerant A, B. ^{bn} impen derat utan avstavningsstecken vid radskifte A. ^{bo} Norbotn B, Norrabutn C. ^{bp} Ändrat från ej överstruket regni B. ^{bq} äru C. ^{br} bōrias B. ^{bs-bs} Ulo Thräski C. ^{bt} och B, C. ^{bu} ledhir C. ^{bv} epther B, äptir C. ^{bx} Felläst som isina i REA nr 230. ^{by} femtan B, femptan C. ^{bz} wikna B.

^{ca} Så C, predictas A, B. ^{cb} Fin wido utan avstavningsstecken vid radskifte A. ^{cc} Findeweson B, Finwidsson C. ^{cd} Så C, saknas A, B. ^{ce} Thorstano C. ^{cf} Næræ B, Nätro C. ^{cg} Nordhungeradh C. ^{ch} sæpedicti C. ^{ci} Swartsundh B. ^{cj} par rochie utan avstavningsstecken vid radskifte; härefter överstruket dicte A. ^{ck} Baldanas B, Baaldanäs C. ^{cl} Langer C. ^{cm} Norala B. ^{cn} Tornj C. ^{co} Norbotn B, Norrabutn C. ^{cp} Hæmingus C. ^{cq} Hæmingus C. ^{cr} convenerunt C. ^{cs} Saknas B. ^{ct} Companasundh C. ^{cu} Rättat från överstruket suato B. ^{cv} Lulo C. ^{cx} Tornj C. ^{cy-cy} Så C, eo domino A, saknas B. ^{cz} cimiteria B.

^{da} Torna B, Tornj C. ^{db} Så C, Saknas A, B. ^{dc} Ordet upprepat A; noe utan förkortningstecken B. ^{dd} Härefter eciam A. ^{de} patens A; patentes rättat från patens B. ^{df} Hæmingus C. ^{dg} Ordet upprepat A; archiepiscopus Vpsalensis B. ^{dh} pro tunc A, B. ^{di} Torna B, Tornj C. ^{dj} ^{xx} B. ^{dk} Karelis C. ^{dl} Vla B, Uloaa C. ^{dm} Överstruket och ändrat till Simaa B. ^{dn-dn} Storstanus Torbiornson B, Thorstanus Storbiörnason C. ^{do} Saknas B; efter aliis överstruket ord B. ^{dp-dp} Upprepat över raden B. ^{dq} Så C, saknas A, B. ^{dr} Rättat från idem B. ^{ds} Tornj C. ^{dt} Vla B, Uloaa C. ^{du} Tillagt över raden A; voce B. ^{dv} Mattia B, Matthia C. ^{dx} Baldanæs B. ^{dy} Mattia B. ^{dz} Noralom B.

^{ea-ca} Saknas B. ^{eb} interroga cionibus utan avstavningsstecken vid radskifte A.

¹⁻¹ Enligt Å. Holmbäck-E. Wessén, a.a., s. 408, är detta förmodligen ett efter minnet återgivet citat ur Hälsingelagen, Rättgångsbalken XV, början; jfr DS nr 8660 med not 1-1. Tydligt är att redan vid denna tid en feltolkning skett av lagtextens "Ulu träsk" som syftande på Uleträsk i Finland, fastän detta i själva verket avser sjön Ulen (Ulsjön) i Sörli sogn (Lierne herred), Norge.